

SKULPTURA KAO MUZEJSKI PREDMET – POGLED NA IZLOŽBENU PRAKSU MODERNE GALERIJE U LJUBLJANI

TINA PLEŠKO □ Ljubljana, Slovenija

sl. 1. Izložba *Parcours* Luje Vodopiveca, Moderna galerija, Ljubljana, 1999.

¹ Kranjec, Igor, *Zabel, Igor. Izbrana dela slovenskih avtorjev iz zbirke Moderne galerije*. // Moderna galerija, Ljubljana, 1995., str.147.

² Maroević, Ivo. *Uvod u muzeologiju*. // Zavod za informacijske studije, Zagreb, 1993., str. 286.; Maroević, Ivo. *Baštinom u svijet*. // Matica hrvatska, Ogranak Petrinja, Petrinja, 2004., str. 76-81.; Newhouse, Victoria. *Art and the Power of Placement*. // Monacelli Press, New York, 2005., str. 303.; O' Doherty, Brian. *Inside the White Cube*. University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, 1999., str. 113.; Staniszewski, Mary Anne. *The Power of Display - A History of Exhibition Installations at the Museum of Modern Art*. // The Mite Press, Cambridge Massachussets, London, 1998., str. 370.; Serota, Nicholas. *Experience or interpretation - The dilemma of museums of modern art*. // Thames and Hudson, London, 1996., str. 63.; Barker, Ema. *Contemporary cultures of display*. // Yale University Press, New Haven, London, 1999., str. 26-49., 105-126.; Muzeji moderne umjetnosti (tema broja), *Informatica museologica*, 3-4 (65-66), 1983., str. 3-26.

U ovom se članku želim osvrnuti na skulpturu kao muzejski predmet u svjetlu izložbenih praksi Moderne galerije u Ljubljani. Teorijskim utvrđivanjem skulpture kao muzejskog predmeta i kratkim povijesnim opisom izložbi pokušat ću obrazložiti izložbenu politiku naše središnje institucije za modernu umjetnost i tako dokazati svoju ishodišnu pretpostavku da je Moderna galerija imala odlučujući utjecaj na načine prezentacije suvremene skulpture u drugim sličnim institucijama na slovenskom prostoru.

Začetke slovenske modernističke skulpture možemo tražiti na početku 20. stoljeća - u ekspresionističkoj skulpturi braće Franceta (1895.-1960.) i Toneta Kralja (1900.-1975.) te Lojzeta Dolinarja (1893.-1970.), koji se nakon ekspresionističkih početaka ustalio u realizmu. Suputnik prvih na putu u novu stvarnost bio je i France Gorše (1897.-1986.). U 50-im godinama, s djelima ponajprije intimističkog značenja, nastupili su Zdenko Kalin (1911.-1990.), Karel Putrih (1910.-1959.) i Frančišek Smerdu (1908.-1964.), a s geometriziranim redukcijama plastičnih oblika i "velikan slovenske modernističke skulpture" Jakob Savinšek (1922.-1961.). Estetiku informela u 60-im su godinama slijedili Drago Tršar (1927.) i France Rotar (1933.). To je bilo vrijeme kad su se u skulpturi pojavili novi materijali (plastika, neon) u radu Dušana Tršarja (1937.) i Slavka Tihca (1928.-1993.), tzv. serija akvamobilov. Svoj je vrhunac slovenska modernistička skulptura doživjela s generacijom kipara tzv. nove podobe 80-ih godina s kiparima

kao što su Lujo Vodopivec (1951.), Duba Sambolec (1949.), Mirsad Begić (1953.), Jakov Brdar (1949.) i Matjaž Počivavšek (1995.), koji su i danas središnje ličnosti slovenske moderne skulpture.¹ Među mladim i perspektivnim kiparima valja još upozoriti na Sanju Ajdišek (1974.), Uršku Florjančič (1979.) i Anju Kranjec (1982.).

Skulpturu u ulozi muzejskog predmeta povezujemo s umjetničkim galerijama i muzejima suvremene umjetnosti (gliptoteke, forma vive, privatne komercijalne galerije, druge specijalizirane muzeje i eko muzeje). Muzeji moderne umjetnosti počeli su nastajati na početku 20. stoljeća (karakteristična *kreativna muzejska arhitektura; umjetnost počinje nastajati za muzej; tradicionalne likovne vrste izlažu se zajedno s drugim oblicima suvremene vizualne kulture; muzeji moderne umjetnosti prezentiraju središnje umjetničke stilove i pokrete 20. stoljeća - značenje tzv. one man showa - izložbe jednog umjetnika; umjetnost čine dostupnom izložbama i pripadajućim aktivnostima*). Paralelno s njima razvio se međunarodni standard, prema riječima likovnog kritičara Braina O' Dohertyja, tzv. *white cube* (bijela kocka - jednostavan, neutralan izložbeni prostor s bijelim zidnim i poliranim metalnim površinama te s umjetnom ambijentalnom svjetlošću), sa skulpturom kao *čistim estetskim entitetom*, pri čemu središnje značenje više ne pripada interpretaciji nego iskustvu.² Zbynek Z. Stransky skulpturu kao muzejski predmet smatra muzealijom s prije svega nematerijalnim obi-

sl. 2. Retrospektivna izložba Zdenka Kaline, Moderna galerija, 1985.

lježjima (središnje značenje "umjetničke aure"). Prema Ivi Maroeviću, skulptura kao muzejski predmet postaje izvor i prijenosnik informacija, podataka i znanja, kao i spona između muzeologije i povijesti umjetnosti, a uz to može jednakovrijedno postojati u muzeju i izvan njega. Peter van Mensch u svojim teorijskim izlaganjima o skulpturi kao muzejskom predmetu razlikuje tri temeljna identiteta: idejni (*conceptual identity* - koji prethodi nastanku skulpture), stvarni (*factual identity* - koji je istodoban s nastankom skulpture), zbiljski (*actual identity* - imanentan skulpturi u vremenu našeg kontakta s njom). Oni se još razgrađuju u strukturni (fizičko bivstvo skulpture - materijal) i funkcijski identitet (socijalna i društvena uloga) - za muzeje moderne umjetnosti aktualan je prije svega stvarni identitet. Susan Pearce skulpturu smatra *srcem muzeja*, u vezi s njom označava materijal, okolinu i namjenu. Razlikuje skulpturu kao znak (skulptura označava cijelu kategoriju predmeta), odnosno kao simbol (skulptura kao arbitrarna asocijacija, bez prethodnih odnosa).

Moderna galerija (MG) u Ljubljani, osnovana 1948. godine, središnja je institucija za modernu i suvremenu likovnu produkciju. MG kao muzej slovenske moderne umjetnosti istražuje i prezentira tradiciju slovenske umjetnosti 20. stoljeća, te kao muzej i izložbeno središte za suvremenu umjetnost izlaže suvremene umjetničke prakse i njihov kontekst. Kao muzejska zbirka, likovni izložbeni prostor i obrazovno središte MG radi danas na tri lokacije: u matičnoj zgradi arhitekta Edvarda Ravnikarja, u Tomšičevoj ulici, u Maloj galeriji pokraj Slovenske ceste u središtu grada (od 1959. godine) i

u dislociranoj jedinici u Metelkovoju (od 1995. godine). U matičnoj ustanovi postavljena je stalna zbirka³ odabranih djela 20. stoljeća do danas.

Izložbena se politika MG-a temelji na cjelovitoj prezentaciji, kako domaćega, tako i stranoga suvremenog likovnog stvaralaštva; značajno mjesto pripada i retrospektivama velikih imena slovenske moderne umjetnosti. MG redovito surađuje u oblikovanju i realizaciji Međunarodnoga grafičkog bienala; od 1969. godine u prostorima Galerije dodjeljuje se i *Jakopičeva nagrada* - najviša nagrada za likovnu umjetnost u Sloveniji.⁴ Do danas je u Modernoj galeriji predstavljeno 196 izložaba na kojima su izlagane skulpture. Bile su vezane za dva izložbena prostora - za prostor matične ustanove MG-a (velike, sveobuhvatne izložbe) odnosno za prostor Male galerije (manje, intimnije izložbe).

Izložbe MG-a možemo podijeliti na sljedeći način.

a) Prema broju autora:

□ samostalne izložbe - do danas ih je u prostorima MG-a bilo 47, u prostorima Male galerije 84 - ukupno 131. Među samostalnim kiparskim izložbama potrebno je izdvojiti velike retrospektivne izložbe u MG-u i prezentaciju domaćih i stranih autora s nekoliko najnovijih djela u Maloj galeriji (do danas su izlagala 53 domaća - neki su od njih izlagali i više puta, i 37 stranih umjetnika - ukupno 90 autora);

□ skupne izložbe - do danas ih je u prostorima MG-a bilo 61, u prostorima Male galerije 4 - ukupno 65. Među zajedničkim izložbama valja spomenuti velike pregledne izložbe domaće (6) i strane (4) umjetnosti,

³ Kranjec, Igor et al. *Izbrana dela slovenskih avtorjev iz zbirke Moderne galerije*. // Moderna galerija, Ljubljana, str. 166-178.

sl. 3. Izložba Jakova Brdara *Pridiga pticam*, Mala galerija, Ljubljana, 1997.

sl. 4. Retrospektivna izložba Zdenka Kaline, moderna galerija, 1985.

izložbe različitih društava (7), prezentacije privatnih zbirki (3), velike tematske izložbe (6), izložbe s obzirom na izložbeni medij - papir, keramika, cvijeće (3), bijenala (3) i trijenala (1).

b) Prema izložbenome mediju:

- čiste skulpturalne izložbe - do danas ih je u prostorima MG-a bilo 30, u prostorima Male galerije 61 - ukupno 91;
- kombinirane izložbe (skulptura izložena zajedno s različitim likovnim djelima - slikama, grafikom itd.) - do danas ih je u prostorima MG-a bilo 78, u prostorima Male galerije 27 - ukupno 105.

Među samostalnim izložbama središnje mjesto pripada velikim retrospektivnim izložbama najznačajnijih suvremenih slovenskih umjetnika u matičnim prostorijama MG-a, s ciljem prezentacije i primjerne valorizacije

cjelovitoga kiparskog opusa umjetnika koji je zastupan u stalnoj zbirci MG-a (npr. Francišek Smrdu, 1971. godine; Zdenko Kalin, 1985. godine; France Gorše, 1987./1988. godine; Jakob Savinšek, 1994. godine itd.; po dvije retrospektive na kojima su izlagane i skulpture - France Kralj, 1956. i 1995. godine te Lojze Dolinar, 1958. i 1996./1997. godine). Samostalne izložbe domaćih i stranih kipara (središnje značenje imaju britanski kipari - suradnja s British Councilom) s nekoliko najnovijih radova - u sklopu ciklusa *Velika imena suvremene svjetske umjetnosti*, bile su vezane za prostorije Male galerije.

Među grupnim su izložbama središnje mjesto imale velike pregledne izložbe domaće (npr. *Ekspressionizam i Nova stvarnost na Slovenskom 1920.-1930.*, 1986./1987. godine; Slovenska likovna umjetnost 1945.-1978., 1979. godine; *Do roba i naprijed - Slovenska umjetnost 1975.-1985.*, 2003. godine - posljednji dio trilogije još čeka na realizaciju) i strane umjetnosti (npr. *Španjolsko multiplicirano kiparstvo*, 1987. godine). Slijedile su još i izložbe različitih društava (npr. izložbe Akademije za likovnu umjetnost, 1977. i 1978. godine i DSLU-ja - Društva slovenskih likovnih umjetnika, 1950., 1972., 1974. godine), prezentacije privatnih zbirki (npr. Likovne zbirke Factor banke, 2001. godine), tematske izložbe (npr. *Avtoportret na Slovenskom*, 1985. godine), izložbe s obzirom na izložbeni medij (npr. *Papir navdihuje - papir navdušuje*,

4 Intihar Ferjan, Jana; Rogina, Bojana. *Interni zapis Moderna galerija - kronologija*. // str. 5.; URL: <http://www.mg-lj.si/ogaleriji/predstavitev.jsp>, 26. listopada 2005.

sl. 5. Izložba *Evropsko polje* britanskog kipara Antony Gormleya, Moderna galerija, Ljubljana, 1994.

1981. godine; *Cvjetlični bienale*, 1989. godine), kao i bienali i trienali (npr. U 3 - Triennale suvremene slovenske umjetnosti, 1994. godine). Među manje značajnim izložbama valja još spomenuti izložbe vezane za nove akvizicije, izložbe uz nagrade Riharda Jakopiča i izložbe pod naslovom *Iz umjetnikova ateljea* - događaji s kratkom prezentacijom autora i njegova rada.

S muzeološkog stajališta zanimljivo je bilo nekoliko izložbi: *Retrospektivna izložba Zdenka Kalina* (24. travnja - 26. svibnja 1985.) u MG-u, koju je pripremila dr. Špelca Čopič; izložbeni koncept bio je rad arhitekta Saše Mächtiga, a bilo je postavljeno 115 skulptura. Izložba je bila tematska i imala je tri osnovne izložbene komponente: aktove i javnu plastiku, koji su bili predstavljeni u gipsanim odljevima i na fotografijama;

5 Dekleva Milan. *Vesolje v figuri*. // Dnevnik, l. 34 (25. travnja 1985.), br. 113, str. 7.; Zalar, Franc. *Človek - Lepota - Harmonija*. // Dnevnik, l. 34 (24. svibnja 1985.), br. 139, str. 5.; Zupan, Gojko. *Kalimova retrospektiva*. // Delo, l. 27 (20. svibnja 1985.), br. 115, str. 3.; M., Z. *Retrospektivna razstava Zdenka Kalina*. // Delo, l. 37 (25. travnja 1985.) br. 97, str. 5.

6 *Evropsko polje* v Moderni galeriji. // Dnevnik, l. 44 (23. ožujka 1994.), br. 80, str. 15.; J. Š. A. *Evropsko polje* britanskoga umjetnika Gormleya. Delo, l. 36 (22. ožujka 1994.), br. 67, str. 8.; Urbančič, Vojko. *Evropsko polje* glinenih človeških figuric. Primorski Dnevnik, l. 50 (9. travnja 1994.), br. 95 (1481), str. 17.

sl. 6. Izložba Lojze Dolinara, Moderna galerija, Ljubljana, 1997.

portrete, koji su bili izloženi na visokim postoljima, u natprirodnoj visini te oblijepljeni kartonom i malom plastikom. Izložba je bila postavljena u intimno koncipiranom prostoru sa zidovima drapiranim tkaninom i s povećanim fotografijama djela. Izložbena je koncepcija bila dekorativna i djelovala bi zamalo pretrpano da nije naglašavala sama izložena djela.⁵

Izložbu poznatoga britanskog kipara Antonyja Gormleyja *Europsko polje* (22. ožujka - 24. travnja 1994.), u MG-u, pripremila je kustosica Zdenka Badovinac, a postavio sam autor. Na podu najveće izložbene dvorane bilo je postavljeno 40 000 malih terakotnih figurica - nepregledna masa malih figura koje su djelovale gotovo hipnotički, a moguće ih je bilo vidjeti samo s jedne strane.⁶

Autorska izložba Jakova Brdara - *Pridiga pticam* (17. lipnja - 31. kolovoza 1997.) održavala se u Maloj galeriji, s monumentalnim figurama koje su u cijelosti popunile mali izložbeni prostor.

Među velikim retrospektivnim izložbama možemo spomenuti zanimljivu izložbu Lojzeta Dolinara, 1893.-1970. (20. prosinca 1996 - 12. veljače 1997.), u MG-u, koju je pripremila kustosica Breda Illich Klančnik, a postavila grupa Novi kolektivizam. Na izložbi smo mogli vidjeti 150 plastika, zajedno s grafikama, crtežima i arhitekturnom plastikom prezentiranom u kratkom filmu. Sama izložbena koncepcija bila je neobična - plastike su bile izložene u tamnoj dvorani, s dramatičnim osvjetljenjem na različitim razinama, bile su postavljene tijesno jedna pokraj druge, negdje su se stijenke izložbenih prostorija gotovo dodirivale. Uz izložbu je u dnevnom je tisku izašao i zemljovid s označenom Dolinarevom javnom i arhitekturnom plastikom; izložbeni pano sa zemljovidom skulptura u eksterijeru bio je i u Parku zvijezda u središtu grada. Uz samu izložbu su održane i brojne radionice za djecu.⁷

Ne smijemo izostaviti ni izložbu Luja *Vodopivca Parcours* (15. travnja - 30. svibnja 1999.) u MG-u, kustos koje je bio Igor Španjol. To je bila antiklasična retrospektiva s "reciklažom" starih djela postavljenih u nov kontekst. Izložba je bila koncipirana od nekoliko komponenata: od svinjaca i Parcoursa sa, za autora najkarakterističnijim figurama svinja i konja, od "kuće za

Kleča" sa živim akterom - pjesnikom i piscem Milanom Klečem; na izložbi smo mogli vidjeti i keramičku posudu s Mozart kuglicama, tzv. *Kopiju realnog?* - sam posjetitelj izložbe trebao je odlučiti je li za njega Mozart kuglica umjetnički objekt ili samo čokolada koja se može pojesti, tu je bio i *ready made* objekt viličara s vlakom s konjima itd. I tu su izložbu pratile radionice za djecu (jahanje živih konja, vožnja malim vlakom, modeliranje konja prema živome modelu ispred Galerije).⁸

Prije svega valja upozoriti na velike retrospektivne izložbe najvećih suvremenih slovenskih kipara s cjelovitom prezentacijom i evaluacijom njihovih opusa (predstavila sam retrospektivnu izložbu Zdenka Kalina iz 1985. godine; Lojzeta Dolinara, 1996./1997. godine i retrospektivu Luje Vodopivca *Parcours*, 1999. godine; htjela bih još upozoriti na sljedeće - dva naša najbolja kipara, Mirsad Begić i Jakov Brdar, još nisu imali velike retrospektive (a prema mome mišljenju i mišljenju mnogih ljudi s područja kulture to svakako zaslužuju za svog života). Održane su velike pregledne izložbe strane i domaće umjetnosti, unutar kojih je središnje mjesto pripalo velikim trilogijama. Iznimno zanimljive, dobro posjećene i odmjerene bile su i tematske izložbe i izložbe različitih medija.

Napomena: Za pisanje članka koristila sam se gradivom Dokumentacije, Fototeke, Knjižnice i Pedagoškoga odjela Moderne galerije u Ljubljani, na čemu se iskreno zahvaljujem Jani Intihar-Ferjan, Bojani Rogini, Katarini Anželj, Maji Finžgar, Ernestu Brezniku, Katji Kranjec, Adeli Železnikar i Renati Štebih.

7 Globočnik, Damir. Posluš za monumentalno formo. // Slovenska Panorama, l. 2 (1997.), br. 4, str.13.; Mihelj, Sabina. Retrospektiva Lojzeta Dolinarja. // Večer, l. 52 (20. prosinca 1996.), br. 294 (15962), str. 18.; Smolič, Nataša. Retrospektiva Lojzeta Dolinarja v Moderni galeriji - zmes različnih umetnostnih smeri. // Večer, l. 52 (25. siječnja 1997.), br. 20 (15989), str. 18.; Zinaič, Milan. Neprekosljiv kiparski talent. // Dnevnik, l. 47 (23. siječnja 1997.), br. 21, str. 20-21.

8. Vodopivčeva kopija realnega, Moški svet, l. 6 (svibanj 1999.), br. 34, str. 109.; Prikupna modela za mlade ustvarjalce, Nedelo, l. 5 (16. svibnja 1999.), br. 20, str. 20.; Sobotne likovne delavnice, Delo, l. 41 (7. svibnja 1999.), br. 103, str. 11.; Likovna delavnica pred Moderno galerijo, delo, l. 41 (28. svibnja 1999.), br. 121, str. 7.

SCULPTURE AS MUSEUM OBJECT - A VIEW OF THE EXHIBITION PRACTICES OF THE MODERN GALLERY IN LJUBLJANA

In this article, author Tina Pleško draws attention to sculpture as a museum object. With a theoretical determination of sculpture as museum object and a short historical description of exhibitions she has explained the exhibition policy of the central modern art institution in Slovenia and endeavoured to explore her starting hypothesis that the Modern Gallery had a determining influence on the ways in which contemporary sculpture is displayed in other, similar, institutions in Slovenia.